

této části knihy jsou tabulky, které v každé kapitole specifikují jednotlivé členy, přidružené členy a členy se statutem pozorovatele každé evropské formace (škoda jen chybějícího data, ke kterému se vztahují členské subjekty Evropské federace stran zelených), případně další souvislosti ve vztahu k Evropskému parlamentu (volby, složení frakce apod.).

Předposlední kapitola Miroslava Mareše se zabývá otázkou možného zformování a zastoupení na evropské úrovni také těch subjektů, které stranu ve smyslu článku 191 Smlouvy o ES nevytvořily: radikálně levicové, extrémně pravicové, antievropské, částečně také konzervativní a tzv. single issue strany (orientované na úzkou voličskou skupinu). Všimá si rovněž jejich vztahu k evropské integraci a vstupu do Evropského parlamentu a v části věnované spolupráci konzervativních stran podrobněji rozebírá téma Evropské demokratické unie jakožto „zvláštního“ fenoménu stranických integračních snah v Evropě. Tato část knihy je hodně zajímavá a přínosná především tím, že ukazuje často snahy stran odmítajících evropskou integraci o prezentaci, respektive koordinaci svých zájmů na evropské úrovni. To je případ radikálně levicových, extrémně pravicových a dokonce i antievropských stran (které paradoxně na evropské úrovni sjednocuje odpor vůči EU), v jejichž politice ustupuje pravo-levá dimenze negativnímu vztahu k evropské integraci.

V závěru studie se Petr Fiala a Miroslav Mareš snaží vymezit definici a funkce systému politických stran, aby pak mohli tyto skutečnosti (pokud je to vůbec možné) aplikovat na evropskou úroveň a zodpovědět tak otázku, zda existuje systém politických stran také na evropské úrovni. Jejich odpověď je spíše negativní, přičemž mezi hlavní posuzovaná kritéria patří omezená působnost stran v Evropském parlamentu, nedořešení celkové konstrukce politického systému EU a závislost evropských stran na národních úrovních. Autoři se také kriticky zabývají tématem jednotlivých voleb do Evropského parlamentu a vši-

mají si jejich nereprezentativnosti a nerovnosti vzhledem k tradičnímu, demokratickému pojetí voleb. Jak správně připomínají, předpokladem existence stranického systému je jeho působení jako subsystému určitého politického systému. Z tohoto důvodu je v EU podmínky pro vznik skutečného stranického systému třeba teprve vytvořit.

Kniha je v českém kontextu první ucelenou prací, která mapuje problematiku politických stran na evropské úrovni. I když zde samozřejmě existují jednotlivé odborné články, příspěvky ve sbornících nebo specializované studie, vždy se jednalo „pouze“ o zachycení určité části nebo konkrétního subjektu v rámci tohoto tématu. Je proto dobře, že tato faktograficky i metodologicky zajímavá publikace přispívá k poznání fungování a interakce evropských politických stran a představení části současného výzkumu v této oblasti. S ohledem na navzájem propojené procesy uvnitř EU je možné ji doporučit také všem zájemcům, kteří chtějí lépe poznat a pochopit vztahy uvnitř této nestandardní mezinárodní organizace.

Zdeněk Sychra

Ladislava Kremličková (ed.):

SECURITAS IMPERII

7. Sborník k problematice bezpečnostních služeb, Themis, Praha 2001, 358 str.

Sedmý díl sborníku Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie ČR (ÚDV) se z mnoha úhlů snaží zachytit vývoj československého státu a společnosti v padesátých letech. Období prvního desetiletí komunistického panství v Československu představuje taktéž jediný styčný bod celkem jedenácti příspěvků devíti autorů. Všechny se ale vyznačují kvalitním poznámkovým aparátem, jež přináší dosud naprosto neznámé zdroje

(vesměš z provenience Státní bezpečnosti) a bohatými přílohami.

Sborník uvádí Václav Veber stručným nastíněním vývoje komunistické ideje a jejího vítězného tažení střední a východní Evropou po druhé světové válce. Na české společenskovo vědní poměry odvážně vystupuje autor s tvrzením zpochybnujícím zažitě klíše o československé demokracii v letech 1945–1948. Správně připomíná problematické prvky tohoto období (narušení soukromého vlastnictví, diskreditace parlamentní demokracie, oslabování středních vrstev, atd.), kvůli kterým můžeme první tři poválečné roky jen stěží označit za demokratické. Jak již bylo zmíněno, jedná se o postoj, za který autor nemusí být všude pochválen. O to více je zapotřebí jej ocenit.

Prokop Tomek se v článku „Případ Dr. Doležel a spol.“ – vazební podmínky osob „Případu Krčmaň“ zabývá osudem vyšetřování pokusu o atentát na tři ministry z roku 1947. Ačkoli všechny indicie směřovaly do řad komunistické strany, několik dní po „Vítězném únoru“ je vyšetřování zaměřeno naprosto opačným směrem. Z pokusu je nařčena Československá strana národně sociální, někteří její představitelé jsou spolu s dosavadním státním zástupcem, který měl případ na starosti, vzati do vazby. Po pěti letech (!) vyšetřování, kdy stejně nebyly předloženy rozhodující důkazy, byli v roce 1953 všichni obvinění odsouzeni k trestu odnětí svobody na pět let.

Příspěvek „Metamorfóza agenta A. A. Koutouse aneb Jeden z mnohých,“ jehož autorem je Ivo Fidler, popisuje životní dráhu agenta-provokatéra. V případech, které vyvolal, či ve kterých spolupůsobil, bylo odsouzeno 297 lidí, z toho 9 k trestu absolutnímu, patnáct na doživotí a 273 k různým trestům v průměrné výši 11 let a 11 měsíců...

Ve čtvrté části – „Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951“ – Martin Pulec důkladně rozebírá problematiku naznačenou v názvu – popisuje způsob zajištění československých

hranic, především se vznikajícím Západním Německem a Rakouskem. Do publikace vložená mapa formátu A1 je přílohou právě tohoto příspěvku. Autor se zřejmě záměrně soustředil především na institucionální stránku celého problému, což zajisté ocení především další badatelé, kteří se již budou moci soustředit na konkrétní události a zločiny spojené s československými státními hranicemi.

Článek Borise Tizla zkoumá problematiku naprosto odlišnou – „Podpisové akce ‚za mír‘ 1950 a 1951“. Jednalo se o propagandistické akce režimu, kterými se komunisté mj. snažili podchytit své potenciální odpůrce. Ačkoli podpis pod dokument požadující zákaz atomových zbraní, uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi atd. nemusel být brán jako výraz spolupráce s režimem, přesto se řada lidí vzepřela a podpis na výraz nesouhlasu s bolševickou ideologií odepřela. Bylo by zajímavé (leč velmi náročné) zjistit, jak se vyvíjely osudy těch, kdo „nepodepsali“. Autor vychází především z materiálů z ÚV KSČ, přičemž předpokládá, že bohatý pramenný zdroj se nalézá v archivech okresních. Recenzent může tento předpoklad na základě vlastního výzkumu (polit. okr. Šumperk) potvrdit. Při pročítání příloh této kapitoly, které zachycují důvody odepření podpisu, nás napadají rozličné otázky: jak vysoký by byl počet odpůrců v letech sedmdesátých? Popř. zda by se s o dvacet let bohatšími zkušenostmi, ti kteří nepodepsali, zachovali stejně. Dozajista důležitým, i když nezmíněným výsledkem důkladně organizovaných podpisových akcí byl také jejich „edukační“ přínos – členové KSČ se zde naučili základům agitační a propagandistické práce, což v budoucnu bohatě zužitkovali (je však otázkou, s jakým efektem).

Jan Kalous se v příspěvku „Případ Bohumila Sixty popraveného v únoru 1952“ dotýká citlivého tématu, a sice zpronevěření se lékařů svému poslání při politických procesech. Tak byl dvacetiletý schizofrenik odsouzen k trestu smrti, a to s přihlédnutím k lékařskému posudku, jehož autor tvrdil, že se obžalo-

vaný ze své nemoci již vyléčil a je tedy za svůj čin plně odpovědný.

Málo prozkoumané téma otvírá Petr Čuka v článku „Únosy lidí z Československa sovětskou KGB“, když se pokouší na základě několika konkrétních případů ukázat postup sovětské tajné služby při likvidaci ruských emigrantů. Bohužel je zde pramenný materiál velmi omezený, průlom již může přinést snad jen otevření ruských archivů.

„Propagandistické využití kauzy amerického emigranta profesora G. S. Wheelera“, jak jej popisuje Jiří Bašta, znovu otvírá téma propagandistického působení komunistického režimu, tentokrát v přímém navázání na agenturní síť StB. Autor za použití materiálů StB odhaluje pozadí celého případu, který byl projednáván dokonce Kongresem USA.

Do zákulisí tajných služeb přivádí čtenáře i Martin Pulec, když v kapitole „Agenturní činnost Mileny Markové“ ukazuje činnost jednotlivých agentů a jejich sítí na konkrétním příkladu ženy, která se v období protektorátu „zapletla“ s nacistickým představitelem, čehož StB využila k tomu, aby ji získala do svých služeb. Marková, jako bývalá agentka britských zpravodajských služeb, již měla s touto činností zkušenosti, a tak se z ní na konci čtyřicátých let na cca jeden rok stává jeden z neaktivnějších udavačů s dosahem až např. k Pavlu Tigridovi a části československé emigrace v Německu. Nakonec se sama stala obětí systému, kdy za dodnes neobjasněných okolností zemřela v jihlavské věznici StB.

Název druhého článku Prokopa Tomka „Tajná operativní věznice Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici v Praze v letech 1951–1955“ se na první pohled zcela jasně nekryje s obsahem. Tím je především problematika tzv. agentů-chodců, kteří byli po svém odhalení a zatčení nejprve zpravodajsky „vytěženi“ v tajné věznici StB, aby byli poté teprve odevzdáni do „standardních“ věznic k výslechům a následnému odsouzení, často k trestu smrti.

Sborník uzavírá příspěvek Stanislava Červenky ml. „Klement Gottwald na Vítkově –

balzamizace těla v materiálech ÚV KSČ,“ který se za použití archivních materiálů ÚV KSČ zabývá především obdobím 1953–1962, tedy dobou od smrti „prvního dělnického prezidenta“ do zpopelnění jeho ostatků. Autor podrobně popisuje péči o balzamované tělo, správní aparát mauzolea na Vítkově, přináší údaje o návštěvnosti apod. Také věnuje pozornost několika schůzím politbyra ÚV KSČ jednajícím o Gottwaldově tělesné schránce. Jen pro zajímavost lze uvést jeho zasedání roku 1954, kdy se mj. zabývalo návrhem přemístit urnu Gottwaldovy manželky Marty z levé strany sarkofágu na pravou...

Jediné, co lze sborníku (resp. jeho editorce) vytknout, je neujasněná struktura. Již bylo zmíněno, že se jedná o příspěvky tematicky značně nesourodé (což ovšem nebývá a ani v tomto případě není na závadu), zde však ani tematicky příbuzné příspěvky (např. agent Kotous a agentka Marková) na sebe ve sborníku nena- vazují. Na závadu by určitě nebylo ani zařazení alespoň krátkého představení autorů.

Uplyne určitě ještě dlouhá doba, než vznikne první syntetické dílo zabývající se více jak čtyřicetiletým obdobím komunistické vlády v Československu. Recenzovaný sborník však dozajista svými nadobycěj zajímavými a kvalitně zpracovanými příspěvky této syntéze připravuje prostor.

Stanislav Balík

Jiří Šedivý:

DILEMA ROZŠÍŘOVÁNÍ NATO

Ústav mezinárodních vztahů Praha 2001, 152 str. ISBN 80-86506-17-7

Po skončení studené války, za které můžeme pro potřeby recenzované studie považovat rok 1990, neboť v něm byla přijata Pařížská charta pro novou Evropu, nastal v odborné